

Lucjan Balter

"Der Personbegriff der Trinitätstheologie im Rückfrage von Karl Rahner zu Tertullians "Adversus Praxean"", Bernd Jochen Hilberath, Innsbruck-Wien 1986 : [recenzja]

Collectanea Theologica 58/2, 187-188

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bernd Jochen HILBERATH, *Der Personbegriff der Trinitätstheologie in Rückfrage von Karl Rahner zu Tertulians „Adversus Praxean“*, Innsbruck-Wien 1986, Tyrolia Verlag, s. 365.

Zagadnienie osoby powraca wciąż na nowo na kanwę rozpraw teologicznych. Zwykło się bowiem mówić nie tylko o człowieku jako o osobie, ale także o trójosobowym Bogu, aplikując jedno i to samo pojęcie zarówno do stworzeń rozumnych, jak też do ich Stwórcy. Czy nie powstaje jednak tym samym jakies pomieszanie? Czy się zachowuje w pełni stosowaną na ogół w teodycei oraz w teologii analogię proporcjonalności właściwej, gdy się mówi o osobach w Bogu oraz o człowieku jako o osobie? Nowsze dyskusje w tej dziedzinie wskazują wyraźnie, że istnieją tu pewne niejasności. Dobrze się więc stało, że znany w niektórych środowiskach akademickich w Polsce (jako że wiosną 1986 r. dzielił się owocami swojej pracy w Warszawie, Krakowie, Lublinie, Wrocławiu, Poznaniu) B. J. Hilberath zajął się w swej rozprawie habilitacyjnej, wydanej drukiem pod koniec 1986 r., samym pojęciem osoby, sięgając wstecz: od Rahnera aż po Tertuliana.

Autor podzielił swe studium na cztery części dosyć zróżnicowane w stylu i treści. Pierwsza, licząca ok. 50 stron druku (s. 16—66), została poświęcona teologicznej inicjatywie K. Rahnera, który proponował w swoich pracach nowe określenie osoby w Bogu jako „odrębnego sposobu samoistnego bytowania”. W rozdziale I tej części autor referuje myśl Rahnera, by w rozdziale II zebrać w jedną całość wszystkie głosy krytyczne, jakie wywołały sugestie Rahnera. Część ta nie wymaga bardziej wnikliwego omawiania, albowiem polskim jej odpowiednikiem jest opublikowany o wiele wcześniej obszerny artykuł ks. T. Wilskiego: „Osoba” w formule trynitarniej a nowożytnie rozumienie osoby (uwagi i propozycje Karla Rahnera), Studia Gnensnensia 5 (1979—80) 79—114.

Część druga rozprawy, podzielona na trzy rozdziały, ukazuje w wielkim skrócie (s. 67—144) dzieje pojęcia osoby w wypowiedziach urzędu nauczycielskiego Kościoła (r. I), w teologicznym języku Zachodu (r. II), czyli w wypowiedziach Ojców i późniejszych pisarzy kościelnych, odczytywanych jednak przeważnie za pomocą nowożytnych i współczesnych teologów, którzy dostrzegają w tym pojęciu dwa istotne elementy: samoistność i relację (r. III). Tematycznie bardzo obszerna część ta została potraktowana przez autora faktycznie w wielkim skrócie.

Trzecią i najobszerniejszą (s. 145—294) część rozprawy autor poświęcił bardzo wnikliwemu omówieniu osoby w trynitologii Tertuliana. Podzielona na 6 rozdziałów część ta mogłaby stanowić w pełni samodzielną i niezależną od innych całość. Autor zapoznaje w niej dokładnie czytelnika z omawianym pisarzem, z jego osobowością literacką i stylem, z jego „pogańskim” wykształceniem i „prostą” wiarą, by na tym tle zaprezentować interesującą go tu pozycję tego pisarza *Adversus Praxean* (r. I). Następnie przechodzi do wszechstronnego omówienia pojęcia osoby w tymże dziele (r. II). Rozdział III z kolei autor poświęca funkcjom, jakie spełnia osoba w *Adversus Praxean*. To go prowadzi następnie do wydobycia na światło dzienne elementów strukturalnych czy konstytutywnych osoby u Tertuliana (r. IV). W rozdziale V autor zastanawia się pokrótce nad ewentualnymi źródłami Tertuliańskiego pojęcia osoby, a w rozdziale VI stara się spojrzeć na omawiane wcześniej problemy całościowo i odpowiednio je przewartościować. Część ta stanowi niewątpliwie bardzo rzetelne i wnikliwe studium myśli jednego z niezwykle zasłużonych pisarzy starożytnych, który — jak B. J. Hilberath celnie to ukazuje — położył trwałe i solidne podstawy pod wielowiekowe ujmowanie osoby jako istoty rozumnej, samoistnej, poostającej w relacji do innych.

Część czwarta, najkrótsza (s. 295—327) zawiera wnioski czy sugestie końcowe, jakie nasunęły się autorowi rozprawy w trakcie analizy różnych omawianych w niej stanowisk. B. J. Hilberath podziela tu w jakiejś mierze głosy krytyczne, z jakimi spotkała się sugestia K. Rahnera (r. I). Również

dostrzega pewne dalekie podobieństwo między wypowiedziami Tertuliana a inicjatywą K. Rahnera (r. II), chociaż — jak sam to wyznaje — może to być zbieżność zgoła powierzchowna, albowiem ograniczenie się w analizie do samego Tertuliana — z pominięciem gruntowniejszego studium wielu innych przedstawicieli tradycji — nie pozwalała mu na wyciąganie bardziej umotywowanych wniosków. Takie ustawienie sprawy świadczy o wielkiej rzetelności autora rozprawy, która mimo swych walorów naukowych nie daje — jak już wspomniano — podstaw do jakiegś pełnej syntezy w zakresie centralnego dla niej pojęcia osoby.

Obszerny wykaz literatury, indeksy: osobowy i rzeczowy, wzbogacają tę godną uwagi pozycję, której nie powinien odtąd pominąć żaden teolog zajmujący się problematyką trynitarną.

ks. Lucjan Balter SAC, Warszawa

Lino CICCONE, *Salute e malattia. Questioni di morale della vita fisica*, Milano 1986, Edizioni Ares, s. 537.

Współczesna rzeczywistość niesie ze sobą wzmożone zainteresowanie tym wszystkim, co wiąże się w jakikolwiek sposób z problematyką zdrowia i choroby. Wpływa na to z jednej strony coraz wyższy poziom medycyny i opieki zdrowotnej pozwalający skutecznie walczyć z zagrożeniami zdrowia, z drugiej zaś strony — doświadczenie nowych zagrożeń w postaci chorób współczesnej cywilizacji, wobec których nie tylko poszczególny człowiek, ale także medycyna stają bezradni.

Problematyka zdrowia, a z tym związane nierozzerwalnie zagadnienie choroby, kalectwa i cierpienia, to jednak wbrew pozorom nie tylko pole zainteresowania medycyny. Implikuje ona w sobie także wiele istotnych problemów natury moralnej. Z jednej strony narasta bowiem potrzeba bardziej całościowego podejścia do kwestii zdrowia, choroby i umierania, a nawet wprost można powiedzieć praktycznej teologii pracy nad zdrowiem, cierpienia i współcierpienia, z drugiej zaś strony zdrowie i choroba to także konkretne sprawy etyki lekarskiej sięgającej często samego posłannictwa lekarza, modelu zdrowia oraz priorytetów w opiece zdrowotnej. Dlatego też w tej dziedzinie w sposób kompetentny może i powinna wypowiadać się nie tylko medycyna, ale także etyka i teologia moralna poprzez podejmowanie wciąż nowych problemów moralnych w tej materii.

Interesującym głosem w dyskusji na temat etycznych problemów zdrowia i choroby wydaje się praca Lino Ciccone *Zdrowie i choroba. Moralne kwestie życia fizycznego*. Autor jest profesorem teologii moralnej w Kolegium im. Alberoniego w Piacenzie. Ma w swoim naukowym dorobku wiele publikacji książkowych, z których najważniejsze to: *Il problema dell'aborto e la risposta cattolica*, Milano 1975; *Etica sessuale cristiana dopo la dichiarazione „Persona humana”*, Milano 1977; *„Non uccidere”*, Milano 1984. Podejmuje w nich autor ciągle nowe i istotowo ważne problemy etyczne współczesnego życia, w tym także te bezpośrednio związane z życiem i zdrowiem człowieka.

Prezentowaną pracę należy widzieć na kanwie ostatniego opracowania autora *„Non uccidere”* (omówienie w *Biuletynie teologicznomoralnym*, *Collectanea Theologica* 56, 1986, z. 4, 86—89) jako kontynuację podjętego tematu, przy czym punkt ciężkości przeniesiony jest z zagadnienia życia na zagadnienie zdrowia, które jednak stoi w ścisłej do niego relacji. W tym sensie można powiedzieć, że stanowi ona z jednej strony istotne dopowiedzenie do ogólnego zagadnienia życia, z drugiej zaś odrębną całość poprzez wiodący temat zdrowia i choroby i wiążących się z tym problemów moralnych.

Całość problematyki ujęta jest w dwóch częściach poprzedzonych rozdziałem wstępnym zatytułowanym *Myśli i zasady ogólne dotyczące zdrowia*